

בענין שני עדים המכחישים זה את זה

א

הש"ך (ח"מ סימן ל"א ס"ק א') הביא את ספיקם של חכמי בריסק בעד אחד מול עד אחד המכחישים זה את זה, דחד מינייהו ודאי משקר, אם יכולים להצטרף יחד לעדות אחרת. לגבי שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו נפסק כרב הונא (שבועות דף מז ע"ב), שזו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה. וכתב בשו"ע (ח"מ סימן ל"א סעיף א) שעד אחד מכת זו ועד אחד מכת זו אינם מצטרפים לעדות אחרת. ברם לגבי הכחשה של עד אחד נגד עד אחד יש מקום לספק, משום שאף אחד מהם לא הוכחש על ידי שני עדים. וז"ל הש"ך:

ואמר שדבר זה נפלה בו מחלוקת גדולה בק"ק בריסק במעשה שאירע שם כן, ונחלקו הלומדים מאד בדבר, והניחו בצ"ע. ולי נראה מדברי הר"ן פרק האשה שנתארמלה דשני עדים נמי פסולים לעדות אחרת, דאמרינן התם (כתובות כג ע"א) עד אחד אומר נתגרשה ועד אחד אומר לא נתגרשה, תרוייהו באשת איש קמסהדי, והאי דקאמר נתגרשה הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים.

וכתב הר"ן (שם י ע"א מדפי האלפס) וז"ל, מדקאמר האי לישנא ש"מ דלא קיימא בחזקת אשת איש אלא אפומייהו דהני סהדי, וא"ת והיכי מיתוקמא בחזקת אשת איש אפומייהו, והא כיון שמכחישין זה את זה על כרחך חד מינייהו פסול הוא, דמהאי טעמא אמר בפרק כל הנשבעין (שבועות דף מז ע"ב) דשתי כתי עדים המכחישים זה את זה זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה, אבל לא אחד מכת זו ואחד מכת זו. לאו קושיא היא,

דמיתוקמא כגון דתרוייהו מודו בגירושין אלא דפליגי בקרוב לו וקרוב לה, וכה"ג עבידי דטעו, עכ"ל.

אלמא דכי היכא דב' כתי עדים פסולים לעדות אחרת, ה"ה שני עדים. וכן מוכח מדברי הריטב"א והרמב"ן שהבאתי לקמן סימן מ"ו סל"ז ס"ק (ק"ז) [ק"ח], ע"ש. ועיין בתוספות דראש השנה דף כד ע"א (ד"ה אבל).

אם כן, דעת הר"ן שגם חד נגד חד נפסל, ומשום הכי העמיד באוקימתא דפליגי בספק קרוב לו ספק קרוב לה את הא דתרווייהו באשת איש קמסהדי. ומה שציין הש"ך לתוספות בראש השנה, להלן נברר את כוונתו שצריכה עיון מאחר שדברי התוספות הם גמרא מפורשת בשבועות (דף מח ע"א) כפי שהתוספות עצמם שם ציינו.

בהגהות אמרי ברוך (ח"מ שם) ציין לבית שמואל על שו"ע אה"ע (סימן קנ"ב ס"ק

ט). המחבר כתב שם בסעיף ה':

אחד אומר: נתגרשה, ואחד אומר: לא נתגרשה, לא תנשא, ואם נשאת, אם היתה בחזקת אשת איש, תצא בכל ענין. ואם לא היתה בחזקת אשת איש, אלא על פיהם, אם יש הכחשה בעדותן, כגון שאחד אומר: נתגרשה ואחד אומר: מעולם לא היו בה ספק גירושין, תנשא לכתחלה. ואם שניהם מעידים שהיא אשת איש, אלא שזרק לה גט, אחד אומר: קרוב לו. ואחד אומר: קרוב לה, אפילו אם נשאת, תצא.

וכתב הב"ש:

תנשא לכתחלה, אע"ג דתרווייהו אומרי שהיתה א"א מ"מ הואיל אחד מהם עכ"פ

כשרים להעיד בכת אחת. בסוגיה בבבא בתרא (דף מא ע"ב) מבואר ששתי כיתי עדים שאחת אומרת מנה ואחת אומרת מאתים, לכ"ע יש בכלל מאתים מנה, ולבית הלל גם כת אחת שאחד אומר מנה ואחד אומר מאתים, יש בכלל מאתים מנה. ובתוספות רי"ד שם מביא את שיטת הר"י:

ורבי' יצחק זצוק"ל כתב ותימא לי היכי מצינן למימר בכת אחת אחד אומר מנה ואחד אומר מאתים שיש בכלל מנה מאתים. והא ממ"נ מכחישינן זא"ז במנה. והיאך מצטרפין במנה אחר להוציאו על פיהן והלא אחד מהן פסול שהעיד שקר והו"ל כב' כתי עדים המכחישות זא"ז ובא אחד מכת זו ואחד מכת זו שאין מצטרפין לדברי הכל. אלא נ"ל משום דלא חשבי' הכחשה בע"א דכשם שאין תורת הזמה בכך כך אין תורת הכחשה בכך דכיון דאין כאן עדות שלימה כאלו לא העיד כלום דמי וכן עיקר.

דעת ר"י שאין דין הכחשה בעד אחד כנגד עד אחד. בהמשך דוחה התוספות רי"ד את דברי ר"י, כיון שהדבר ברור כשמש שאחד העיד עדות שקר ועבר על לא תענה, והוי כמו שתי כיתי עדים המכחישים זה את זה ולכן אלה השנים פסולים מפני שאחד מהם פסול בבירור.¹ נמצא דנחלקו התוספות רי"ד ור"י אם יש הכחשה בעד אחד מול עד אחד.

בביאור הגר"א (חו"מ שם) כתב על ספיקם של חכמי בריסק: "שתי כו'. עש"ך וא"י ספיקם הא גמ' ערוכה שם מתיב ר"ה כו' ע"כ". וכוונתו לגמרא בשבועות (דף מח ע"א) לגבי שתי

שקרן הוא דהא מכחישינן זא"ז א"א להחזיקה לא"א על פיהם והוי כאלו היה רק ע"א שהיא א"א אבל כשכ"א אומר קרוב לי"ל דא' טועה ותרוייהו מעידים שהיא א"א, ועיין ברמב"ם פי"ב ה"ג משמע אפילו אם מכחישינן זא"ז תצא.

ובביאור הגר"א שם ציין לדברי הר"ן הנ"ל. לעומת זה, ברמב"ם שציין הבית שמואל משמע שהיא בחזקת אשת איש אפילו אם שניהם מכחישים זה את זה. כך כתב הרמב"ם שם:

האשה שלא הוחזקה אשת איש ובא עד אחד ואמר אשת איש היתה ונתגרשה ובא עד אחד ואמר לא נתגרשה, הרי שניהן מעידין שהיא אשת איש ואחד מעיד שהיא גרושה ואין דבריו של אחד מועיל במקום שנים ולפיכך לא תנשא ואם נשאת תצא.

אם כן דעת הרמב"ם בספק של חכמי בריסק היא שדין עד נגד עד אינו כמו שנים נגד שנים, ולכן הוא מתיר לקבל עדות ששניהם מעידים בה אף שאחד מהם ודאי שיקר. אבל במחנה אפרים (הלכות עדות סימן ו') דוחה את הראיה מהרמב"ם וכותב שהם נאמנים על עדותם שהיא אשת איש משום שעד נפסל רק לאחר כדי דיבור מעדותו כשכבר לא יכול לחזור בו. כיון שבזמן שהעידו שהיא אשת איש עדיין היו כשרים ולא הוכחשו, לכן נאמנים על עדותם שהיא אשת איש.

מצאנו בראשונים דעה אחת הסוברת בפירוש שעד אחד המכחיש עד אחד שניהם

1 שחילוק יש בין מיכן ולהבא ובין באותה העדות ועיין שם.

ובתירוץ השאלה כתב התוספות רי"ד: "ומאי דקשיא לי' למר כיון שפסולין לעדות אחרת אמאי כשרין באותה עדות. התירוץ הוא כפי מה שתירצתי במה"ק

כיתי עדים המכחישות זו את זו, שמקשה על רב חסדא האומר בהדי סהדי שקרי למה לי, מברייתא העוסקת בקידוש החודש:

מתיב רב הונא בר יהודה אחד אומר גבוה ב' מרדעות ואחד אומר שלש עדותן קיימת אחד אומר ג' ואחד אומר ה' עדותן בטלה ומצטרפין לעדות אחרת מאי לאו לעדות ממון אמר רבא הוא ואחר מצטרפין לעדות אחרת של ר"ח דהוי להו תרי וחד ואין דבריו של אחד במקום שנים.

הגמרא מקשה על רב חסדא הסובר ששתי כיתי עדים כל אחת פסולה לעדות אחרת, מעדות של עד אחד נגד עד אחד בקידוש החודש, שעד אחד מצטרף עם אחר לעדות אחרת. מתרצת הגמרא שמצטרפין לעדות אחרת של ראש חודש, ופרש"י "מצטרף עם עד אחר אם יאמר כמותו בעדות זה".

על פי גמרא זו משמע שאין הבדל בין עדות של עד נגד עד לעדות של שנים נגד שנים, ולרב חסדא כל אחד פסול לעדות אחרת. לכן, אם הברייתא אתי שפיר אליבא דרב הונא, וכל אחד מצטרף לעדות אחרת של ממון, ולא עם חברו, הרי נפשט ספיקם של חכמי בריסק.

אלא שהש"ך עצמו לא ציין לגמרא זו, אלא ציין רק לתוספות המביאים את הגמרא. בסוף דבריו כתב: "ועיין בתוספות דראש השנה דף כד ע"א". הגמרא בראש השנה, מביאה את הברייתא:

תנו רבנן אחד אומר גבוה שתי מרדעות ואחד אומר שלשה עדותן קיימת אחד אומר שלשה ואחד אומר חמשה עדותן בטילה אבל מצטרפין לעדות אחרת.

וכתב רש"י שם בד"ה אבל: "אחד מהן מצטרף עם עד אחר שיאמר כמותו". תוספות שם (ד"ה אבל) העירו:

למ"ד (שבועות דף מז:): בב' כתי עדים המכחישות זו את זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה ניחא דמצטרפין לעדות ממון אבל למ"ד בהדי סהדי שקרי למה לי היאך מצטרפין לשום עדות אפילו לעדות החדש לכן דחק בקונט' לפרש אחד מהן מצטרף עם אחר שיאמר כמותו ובעדות של חדש זה איירי והא דקתני לעדות אחרת היינו כלומר דמצטרף עם אחרים דנעשה עדות אחרת והכי מפרש לה בהדיא בסוף פרק כל הנשבעין (שם דף מח.). משום דהוה ליה חד ואין דבריו של חד במקום שנים. **צריך** עיון מדוע הש"ך לא מביא את הגמרא עצמה בשבועות והרי לכאורה הספק של חכמי בריסק מבואר בגמרא זו, ומדוע הש"ך מציין רק לתוספות בראש השנה.

ב

סברת אלו מחכמי בריסק דשני עדים המכחישים זה את זה אינם פסולים כיון שכל אחד אינו מוכחש משנים, צריכה עיון גדול. למאי נפקא מינה שלא נפסל על ידי שנים, הרי סוף סוף הדבר ברור לבית דין שאחד מהם שיקר ולא תהא שמיעה גדולה מראיה, וכדברי התוספות רי"ד הנ"ל.

בקצות החושן (סימן נ"ב ס"ק א' ד"ה אמנם), מוכיח שיש הבדל בין פסול עדות של רשע שעבר עבירה, ונפסל רק אם עובר על לאו שיש בו חיוב מלקות, ובין רשע דחמס דפסול גם אם לא עבר על לאו שיש בו מלקות. רשע דחמס

עליו בבית דין שעשה תשובה. אלמא שהכשרו אינו תלוי אלא משעה שהעידו עליו בבית דין, ואומר הב"ח שהוא הדין פסולו, שתלוי משעה שהעידו עליו בבית דין. והוסיף הב"ח, שאעפ"י שהר"ן תמה עליהם, אנו אין לנו אלא דברי רבנו חננאל והאלפסי שדבריהם דברי קבלה ואחריהם נמשך הרא"ש. ולפ"ז אפשר לומר שלענין פסול רשע צריך להיפסל על ידי שני עדים, אבל בעד אחד אינו נפסל אף שלענין השקר היינו הך.²

אלא שלכאורה צריך עיון, דאם פסולו משום רשע, הרי לא תענה אין בו חיוב מלקות דהו"ל לאו שאין בו מעשה, ומן התורה אינו נפסל. בשלמא עד שהוזם ומשלם ממון במקום מלקות, לגביו קיי"ל והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע, ולכן כתב במנחת חינוך (מצווה ל"ז) שעד שהוזם לפני גמר דין פסולו הוא משום חשוד לשקר, וכבר הוכחנו שלשיטת חכמי בריסק שמבדילים בין הוכחש על ידי עד אחד להוכחש על ידי שנים אי אפשר לומר שהפסול הוא משום חשש שקר.

פסול משום שהוא חשוד לשקר, ורשע שאינו רשע דחמס פסול לעדות מגזירת הכתוב משום שנקרא רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד. אפשר לומר שבמקרה של עד מול עד המכחישים זה את זה, שעברו על לא תענה ברעך עד שקר, יתכן שלמרות דברי הקצות, הם יפסלו משום חשש משקר, אף שאינם רשע דחמס.

אם נאמר שעד שהוכחש פסולו משום שחשוד לשקר, אין שום הבדל בין אם הוכחש על ידי שנים להוכחש על ידי עד אחד, שהרי ברור ששני עדים המכחישים זה את זה אחד מהם ודאי משקר ושני עדים שהכחישו זה את זה אינם פחות חשודים משתי כתות שהכחישו זו את זו. אבל אם נאמר שפסול עד שהוכחש הוא מגזירת הכתוב משום שנקרא רשע, אפשר לומר שבכדי שאדם יצא מחזקת הכשרות שלו ויקרא רשע יש צורך שיעידו עליו בבית דין. כן הסיק בב"ח (בחור"מ סימן ל"ד אות מ"ב) ממה שכתב הר"ן בפ"ב דכתובות (ומביאו בית יוסף בסוף סימן ל"ד). לר"ן, בדעת רבנו חננאל והר"ף, גולן אעפ"י שעשה תשובה לא מתכשר אלא משעה שהעידו

2 אכל התומים הביא את הראב"ן שכתב שהעד השני אינו מעיד שרבעו לרצונו אלא מעיד שרבעו סתם, ולכן מצטרף. מזה מוכח שדעת הראב"ן שאין צריך שני עדים לפסול עד אלא אם ברור שעשה עבירה. וכתב התומים דמסתימת הפוסקים והרמב"ם דלא חלקו מה יאמר העד השני, משמע דלא כראב"ן. ואגב חורפיה התומים לא דק בלשון הראב"ן, דעיין בראב"ן (סימן כז) שם מפורש שאם יש עד אחד המעיד עמו שרבעו לרצונו בזה אדם משים עצמו רשע. וכן מפורש בשמו במרדכי (בפרק חזקת הבתים סימן תקכ"ח) שהיכא שיש עד אחד עמו, משים עצמו רשע. ואם כן אדרבא, גם מן הראב"ן מוכח דבעינן שני עדים לפסול, ולכן דן שם לגבי נסכא דרבי אבא, כשאומר דידי חטפי, ופסול לשבועה מחמת הודאתו בצירוף העד שמעיד שחטף, ומוכח מכאן דנאמן לשים עצמו רשע אם יש עד בהדיה.

2 והנה, בתומים (סימן פ"ז ס"ק כ"ז) דן בשאלה זו ותולה דבר זה בביאור דברי הגמרא בסנהדרין בסוגיית פלגין דיבורא לגבי האומר פלוני רבעני לרצוני. שאמרינן פלגין דיבורא ונאמן להרוג את הרובע, אבל הרי העד השני מעיד שרבעו לרצונו, וממה נפשך: אם העד השני משקר, איך נסמוך על עדותו, ואם הוא מעיד אמת, אם כן הרי הראשון פסול לעדות משום רשע. לכן אומר התומים שעל כורתך אין עד נפסל על ידי עצם המעשה אלא אם יעידו עליו שנים. וכן משמע בח"מ וב"ש באבן העזר (סימן קט"ו בחלקת מחוקק ס"ק כ"ה ובבית שמואל ס"ק כ"ח) שכתבו שאם הוא ועוד עד אמרו שזנתה עם העד, נאמנים לאוסרה על בעלה, אף על פי שלדברי העד הנוסף הבוועל הוא רשע ופסול לעדות, והטעם הוא משום דלא נפסל אלא על פי עד אחד.

ג

במחלוקת רב הונא ורב חסדא בשתי כיתי עדים המכחישות זו את זו, כתב הרשב"ם (בבא בתרא דף לא ע"א) שלרב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה, והטעם הוא משום שמעמידים גברא אחזקתו, ולרב חסדא הטעם הוא משום שמעמידים ממון על חזקתו, וז"ל:

וזה באה כו' - בעדות אחרת אבל אחד מכת זו ואחד מכת זו אין מצטרפין לעדות אחת דהא אחד מהם פסול בודאי ואין כאן אלא חצי עדות וטעם דרב הונא משום דאוקי גברא אחזקיה ולא תפסליניהו מספק.

רב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי - ולא יעידו בשום עדות בעולם דאוקי ממונא אחזקיה ולא תוציאנו מספק שמא העדים פסולים.

לפי הרשב"ם משמע שלא נאמנים רק לעדות ממון, משום שאי אפשר להוציא ממון מספק, ואם כן, בעדות החודש שאין בה הוצאת ממון, יודה רב חסדא שזו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה. אמנם, השתא תיקשי מהגמרא בשבועות (דף מח ע"א), שמקשה על רב חסדא "מאי לאו לעדות ממון" והרי אפשר היה לתרץ בפשטות דהברייתא בר"ה שכותבת "ומצטרפין לעדות אחרת" הכוונה לא לעדות ממון אלא לעדות החודש, ולמה נדחק רבא שם דמיירי להצטרף עם אחר דוקא לאותה עדות של קידוש החודש והו"ל חד ואין דבריו של אחד במקום שנים. ובתוספות בראש השנה (דף כד ע"א ד"ה אבל) כתבו דלמ"ד בהדי סהדי שקרי למה לי, הואיל ואחת פסולה אין אחת מהן נאמנת לשום עדות. גם רש"י לא מוסיף שם בטעם רב

בתוספות במכות (דף ד ע"ב תוד"ה ורבנן) כתבו וז"ל:

דהא דקאמר לעיל גבי לא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה היינו אי לאו קרא דוהצדיקו אבל בתר דגלי לן קרא דוהצדיקו דשייך ביה מלקות יש לנו לומר דלקי מלא תענה.

בפשטות משמע דזה לימוד על כל לאו דלא תענה ולא דוקא בעד שהוזם. ועיין בבא קמא (דף עד ע"ב), דאמר ר"א עדים שהוכחו שנפשו ולא הוזמו לוקים משום לא תענה, ואף על גב דלאו שאין בו מעשה הוא, כתב רש"י: "הא מייתי בהדיא במסכת מכות (דף ב ע"א) דמלקות בעדים זוממין כתיב מוהצדיקו את הצדיק". וכן כתב בשיטה מקובצת בשם הראב"ד:

לוקין משום לא תענה ברעך עד שקר. ואף על גב דלאו שאין בו מעשה הוא הא קיימא לן דאית ביה מלקות מוהיה אם בן הכות הרשע דאף על גב דההוא קרא בהזמה דרשינן גלוי מילתא הוא דאית בהו מלקות והיכא דלא קיימא עלייהו הזמה כי הכא ובעדות דגלות ובעדות דבן גרושה ובן חלוצה מלקינן להו כדאיתא במסכת מכות. הראב"ד ז"ל.

וכן בשיטת ר"י שאין הכחשה בעד אחד מול עד אחד וכאילו לא העידו על מה שמכחישים, לגבי שני עדים שאחד אומר מנה ואחד מאתיים, שיש בכלל מאתיים מנה ונקבל את עדותם על מנה, וכתב תוספות הרי"ד: "ואינו נראה לי תירוצו כלל שכיון ששניהן הכחישו זא"ז בפני ב"ד וב"ד רואין בבירור שאחד מהן עדות שקר העיד ועבר על לא תענה ברעך עד שקר. והו"ל רשע האיך יקבלו עדותן בעדות אחרת". ואם כן לדעתו המעיד עדות שקר אכן נפסל משום לא תענה.

בשאלה אם פסול העדים הוא משום שיש להם דין רשע ונפסלים מגזירת הכתוב משום אל תשת רשע עד, או משום שהם חשודים לשקר. כשאנו רוצים לפוסלם לעדות אחרת מדין רשע יש לומר שמספק אי אפשר לדוןם כרשע משום שיש להם חזקת כשרות. אבל אם נפסול מחשש שקר על כורחנו אנו דנים אותם כאחד ושניהם נפסלים.

עוד אפשר לומר שבזה חולקים רב הונא ורב חסדא. לרב הונא הפסול שלהם הוא משום פסול דין רשע מגזירת הכתוב, ולרב חסדא הפסול שלהם הוא משום שחשוד לשקר. לכן לרב הונא מועילה חזקת כשרות להכשיר מספק, וזו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה. אבל לרב חסדא כל כת פסולה מחשש שקר, וכיון שודאי שיש שקר אי אפשר לדון רק על כת אחת, ולא מועילה חזקת כשרות.

על פי הנ"ל אתי שפיר מה שהקשה הגר"א שספק חכמי בריסק מפורש בגמרא שבועות, שם הגמרא משווה שתי כיתי עדים המכחישות לשני עדים המכחישים. התירוץ הוא, משום שלרב חסדא הפסול של העדים הוא חשש שקר, ואז אין הבדל בין הוכחש על ידי עד אחד להוכחש על ידי שני עדים, דאם בשתי כיתות אמרינן בהדי סהדי שקרי למה לי, הוא הדין באחד כנגד אחד. אבל לרב הונא אכן יש הבדל בין אם הוכחש על ידי עד אחד או על ידי שני עדים. כיון שהפסול הוא משם רשע, כאשר לא נעשה רשע, כמו בהכחשה על ידי עד אחד, יתכן ששני העדים כשרים להעיד אפילו יחד. לכן גם אחרי שנפסק כרב הונא, עדיין הסתפקו חכמי בריסק האם עד כנגד עד יכולים להעיד יחד עדות אחרת כיון שאף אחד לא נפסל

חסדא משום דאוקי ממון אחזקתיה, ומשמע שרש"י הבין שדברי רב חסדא אמורים בכל עדות. לפי זה צריך עיון מה טעם פוסל רב חסדא בכל עדות, למה לא נכשיר כל כת בפני עצמה, כרב הונא, מדין חזקת כשרות, ומאי שנא משני שבילין שאנו מטהרים את שניהם משום החזקה.

והנה, בחידושי הגאון ר"ש שקופ (כתובות סימן כ"ו) כתב דלא דמי לשני שבילין, וז"ל: אמנם נלענ"ד דהנה בפלוגתא דרב הונא ור"ח עלינו לחלק מהך דשני שבילים דלכו"ע מה"ת מוקמינן אחזקה לר"א עי' כתובות דף כח ע"א. ונראה די"ל דר"ח ס"ל דל"ד לשני שבילים דהתם כל אחד נולד ספק שלו מחמת עצמו ואין דינו נוגע כלל לדינו של השני רק שבמקרה באו שניהם לבי"ד אחד ומשו"ה מוקמינן אחזקה. אבל הכא בשתי כתי עדים מיד כשאנו דנים על כת אחת צריך עלינו לחקור על שניהם כיון דהספק נולד ע"י הכחשה, וכל ספק שעלינו לחקור על שניהם ביחד אין מקום לחזקה. כמו דמצינו בכה"ג לענין ספק דרבנן לקולא ביו"ד סי' קי"א ובכמה דוכתי כה"ג. ורב הונא ס"ל אף שנולד הספק ביחד כשבאים בפ"ע ומעידים אנו דנים עליהם בפרט ומוקמינן להו אחזקייהו.

הסברו של הגאון ר' שמעון שקופ זצ"ל בטעמו של רב חסדא נראה, אך הוא לא הסביר במה חולקים רב הונא ורב חסדא, למה לרב חסדא דנים על שתי הכתות כאחד ואילו לרב הונא דנים על כל כת בפני עצמה.

נראה להוסיף על דבריו ולומר דסברא זו שאין אנו יכולים לדון ולהעמיד כל כת על חזקתה כאשר אנו צריכים לדון על שתיהן, תלויה

והא דקתני לעדות אחרת היינו כלומר דמצטרף עם אחרים דנעשה עדות אחרת והכי מפרש לה בהדיא בסוף פרק כל הנשבעין (שם דף מח ע"א) משום דהוה ליה חד ואין דבריו של חד במקום שנים.

וקשה, אם הש"ך מציין לתוספות, מדוע אינו מביא את הגמרא בשבועות, ומה נתווסף בתוספות בראש השנה יותר מאשר בסוגיה בשבועות?

ונראה, דהנה הגמרא בשבועות מקשה על רב חסדא מהברייתא בר"ה "מתיב רב הונא בר יהודה אחד אומר גבוה ב' מרדעות ואחד אומר שלש עדותן קיימת אחד אומר ג' ואחד אומר ה' עדותן בטלה ומצטרפין לעדות אחרת מאי לאו לעדות ממון אמר רבא הוא ואחר מצטרפין לעדות אחרת של ר"ח דהוי להו תרי וחד ואין דבריו של אחד במקום שנים". ולפי הקושיה, מכך שכל אחת באה בפני עצמה ומעידה, משמע כרב הונא, וקשה על רב חסדא דס"ל בהדי סהדי שקרי למה לי.

ולכאורה הרי גם לרב הונא קשה, שהרי מדוע רק "מצטרפין" עם אחר לעדות אחרת ולא "מעידין" יחד עדות אחרת, והרי לחכמי בריסק רב הונא יכשיר אותם להעיד יחד עדות אחרת? ואם כן גם לרב הונא יש צורך בתירוץ רבא שכוונת הברייתא היא שמצטרפין לעדות אחרת של קידוש החודש להיות תרי מול חד. אבל אם נאמר שגם לרב הונא פסולים להעיד ביחד, אם כן דוקא "מצטרפין" עם אחר. ואמנם, יתכן להסביר את הברייתא כפשוטה ולהכשירם לעדות ממון אחרת רק על ידי צירוף עד נוסף.

על ידי שני עדים, או שגם רב הונא פוסל אותם לעדות יחד ובזה חושש לעד המשקר.

לכן אין להקשות, איך יתכן שרב חסדא יחלוק על רב הונא כל כך שלרב הונא יתכן ששני עדים המכחישים יכולים להעיד יחד עדות אחרת, ורב חסדא ס"ל דאפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו אינם יכולים להעיד. ההנחה שדבר זה לא מסתבר עומדת ביסוד קושיית הגר"א שכתב שספק חכמי בריסק הוא גמרא ערוכה בשבועות שדנה בשיטת רב חסדא ומשווה דין עד מול עד לשנים נגד שנים. הגר"א הבין שהשוואה בין שנים לאחד נכונה גם אליבא דרב הונא. אולם לפי האמור אין מקום לקושיה זו משום שהמחלוקת של רב הונא ורב חסדא אינה בהתייחסות לעד שהוא ספק כשר אלא המחלוקת היא על עצם פסול עדים המוכחשים. עד שלא הוכחש על ידי שני עדים אלא על ידי עד אחד, לרב הונא אין לו דין רשע ולרב חסדא פסול מחשש שקר.

ד

והנה, הש"ך שם אינו מביא את הגמרא בשבועות (דף מח ע"א) שממנה מוכיח הגר"א נגד חכמי בריסק, אך בתוך דבריו מציין לתוספות בראש השנה (דף כד ע"א ד"ה אבל) שהבאנו את לשונם לעיל:

אבל מצטרפין לעדות - למ"ד (שבועות דף מז ע"ב) בב' כתי עדים המכחישות זו את זו וזו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה נחא דמצטרפין לעדות ממון אבל למ"ד בהדי סהדי שקרי למה לי היאך מצטרפין לשום עדות אפילו לעדות החדש לכן דחק בקונט' לפרש אחד מהן מצטרף עם אחר שיאמר כמותו ובעדות של חדש זה איירי

צריך לומר את תירוץ רבא, משום שלעדות ממון כשרים להעיד גם ביחד. נראה שכך גם סבר הרמב"ם, שפסק בהלכות קידוש החודש (פרק ב' הלכה ה):

אמר אחד ראיתיו גבוה בעיני כמו שתי קומות ואמר השני כמו שלש קומות היה גבוה מצטרפין, אמר האחד כמו שלש קומות והשני אומר כמו חמש קומות אין מצטרפין, ומצטרף אחד מהם עם שני שיעיד כמותו או יהיה ביניהן קומה אחת.

אף שהלכה כרב הונא וכל אחת באה בפני עצמה ומעידה, מכל מקום לא הביא הרמב"ם להלכה את הברייתא כפשוטה שמצטרפין עם אחר לעדות ממון, כיון שס"ל שגם לרב הונא צריך את התירוץ של רבא, וכשר לא רק להצטרף לעדות אחרת אלא גם להעיד עדות אחרת עם השני. ומה שכתוב בברייתא "ומצטרפין", הכוונה להצטרף עם אחר שיאמר כמוהו ובעדות אותו ראש חודש. ולדרך זו בשיטת רש"י והרמב"ם הוכרע ספק חכמי בריסק, ויכולים להעיד יחד עדות אחרת (וכ"כ התומים סימן ל"א ס"ק א' בדעת רש"י ורמב"ם).

אלא שמן הסוגיה אין להכריע האם לרב הונא צריך לומר את תירוץ רבא, אבל מתוך דברי התוספות יש ראייה שלרב הונא לא צריך את תירוץ רבא והברייתא כפשוטה. תוספות כתבו: "למ"ד (שבועות דף מז ע"ב) בב' כתי עדים המכחישות זו את זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה ניחא דמצטרפין לעדות ממון", כלומר, שרק מצטרפין ולא מעידין יחד. הרי שלשיטת התוספות בספק חכמי בריסק, אינם יכולים להעיד יחד עדות אחרת, ולכן לרב הונא לא צריך את תירוץ רבא שמצטרפין לעדות של קידוש החודש דוקא, אלא אפילו לעדות ממון רק מצטרפים עם עד אחר. לכן הש"ך הביא את התוספות ולא את הגמרא בשבועות.

ועל פי זה אפשר להבין את רש"י בסוגיה בראש השנה, שם לא דנה הגמרא במחלוקת רב הונא ורב חסדא, וכתב רש"י: "אבל מצטרפין לעדות אחרת, אחד מהן מצטרף עם עד אחר שיאמר כמותו". לכאורה צ"ע מדוע רש"י מסביר את הגמרא כתיירוץ רבא אליבא דרב חסדא, והרי לרב הונא הברייתא כפשוטה שמצטרפים לעדות ממון? לפי האמור, רש"י סובר שגם לרב הונא